

Сава Ірина Богданівна,
*учитель української мови та літератури,
Тернопільська загальноосвітня школа I-III ст. № 27
імені Віктора Гурняка*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Реформування школи в Україні вимагає перегляду змісту освіти, орієнтованої на індивідуальні потреби учня, на максимальне розкриття внутрішнього потенціалу кожної дитини. Розвиток емоційного інтелекту є підґрунтям успішної реалізації учня як особистості, громадянина і фахівця, який уміє «навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями» [3, 7].

Розвиток емоційного інтелекту в учнів на уроках української літератури сприяє глибшому й швидшому засвоєнню інформації. Емоційні переживання активізують когнітивну діяльність і формують наскрізні вміння: читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній чи писемній формі, мислити критично, діяти творчо, виявляти ініціативність, обґрунтовувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики й приймати рішення, розв'язувати проблеми. Варто зауважити, що під час війни в умовах постійного стресу саме емоційний інтелект допомагає дитині знайти внутрішню опору.

Урок української літератури перетворюється на своєрідний тренінг, якщо учні розуміють одне одного, турбуються про себе та інших, співпереживають, проникливо спілкуються, читаючи й аналізуючи художні твори письменників, намагаючись розгадати бажання, тривоги, мотиви поведінки персонажів.

На кожному етапі уроку учитель-філолог, розвиваючи ключові компетентності, впливає на різні складові емоційного інтелекту:

- саморозуміння (усвідомлення власних емоцій, об'єктивна самооцінка, упевненість у собі, самоповага);
- самоконтроль (керування собою, гнучкість, прийняття нових ідей);
- самомотивація (задоволення від роботи, розвиток уяви, подолання труднощів);

- емпанія (турбота про інших);
- соціальні навички (співпереживання, позитивний вплив на інших, проникливе спілкування).

Скажімо, вправи: «Термометр настрою», «Колесо емоцій» Р. Плутчика, «Ім'я з малюнком», «Долонька бажань», «Алфавіт побажань» – допомагають діагностувати емоційний стан учнів. «Картки для дихальних практик стабілізації» С. Ройз; розминки «Українська веселка», «Єдність», «Сила чотирьох стихій» А.-М. Богосвятської; афірмації, мотиваційні цитати, різноманітні формули уроку позитивно налаштовують учнів, сприяють збереженню їхньої рівноваги в емоційно напружених ситуаціях, мотивують до здобуття знань.

На етапі сприйняття й осмислення учнями навчальної інформації ефективними є різноманітні інноваційні методи і прийоми.

- «Щоденник подвійних нотаток» допомагає читачам глибше проникнути в зміст будь-якого твору, краще зрозуміти бажання, тривоги, мотиви поведінки літературних персонажів, пояснити причини їх емоційних станів, а на основі цього визначити своє ставлення до прочитаного. Учень записує міркування в таблицю: ліворуч – фрази, що найбільше вразили, праворуч – міркування щодо зазначеного фрагмента тексту.

- «Читання з маркуванням». Учні виділяють окремі частини твору відповідно до завдання. Скажімо, читаючи поему «Євшан-зілля» М.Вороного, використовують умовні позначки (Б – байдужість, З – захоплення, Ж – журба, Л – любов, Р – розпач, П – піднесення, Т – тривога, Щ – щастя), щоб простежити почуття половецького сина й гудця.

- «Перевтілення», «Психодрама» – види рольової гри, які допомагають учневі уявити себе тим чи іншим персонажем. Так, під час вивчення «Вертеп Маленького Хлопчика» І. Калинця варто запропонувати переказати зміст оповідання від імені головного героя, Ангела, Бабусі, Матусі; звернути увагу на їхні емоції, переживання, пов'язані із вимушеною розлукою.

➤ Прийом «Бачу – чую – відчуваю» розвиває вміння вербалізувати почуття. Так, аналіз зорових, слухових, запахових, дотикових образів поезії «Хор лісових дзвіночків» П.Тичини сприяє розумінню духовного світу автора, якого називали «дивним мрійником із очима дитини і розумом філософа».

➤ «Листи літературному герою від песиміста й оптиміста» під час вивчення драми-казки «Микита Кожум'яка» Олександра Олеся допоможуть висвітлити наслідки бездіяльності, байдужості та активної громадянської в складній для країни ситуації.

➤ Вправи на символічне перетворення негативних емоцій на позитивні доречно використати під час аналізу повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Лесі Ворониної. Виконавши їх, учні роблять висновки, що страх та невпевненість у власних силах спочатку паралізували головного героя Кліма, проте прагнення реалізувати свою мрію, почуття відповідальності за рідних, за майбутнє Землі перетворює боягуза в супергероя.

➤ Вправа «Колесо життєвого балансу» дає змогу розглянути різні сфери життя літературного героя та запропонувати можливості для його розвитку. Учні за шкалою оцінюють задоволеність персонажа своїм здоров'ям, особистими стосунками, фінансами, кар'єрою, духовним розвитком; складають план вдосконалення героя, відновлення його ресурсності.

➤ «Крісло автора». Сівши в нього, учень пробує зрозуміти митця, пояснює складні для розуміння фрагменти твору, наприклад, «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», ділиться ідеями щодо можливих послань Т. Шевченка, якби він був нашим сучасником.

На етапі рефлексії ефективними є такі прийоми та методи: «Плюс – мінус – цікаво», «Поділися думками», «Акрослово», «Приріст знань та досягнень», «Колірне панно настрою», «Арттерапія», «Дороговкази мудрості».

Чимало цікавих педагогічних інструментів з розвитку емоційного інтелекту можна знайти в працях Ісаєвої О. О., Новосьолової В., на сайті тренерки ключових умінь XXI ст. Богосвятської А.-М. «Натхненник».

Отже, розвиток емоційного інтелекту успішно розв'язує освітні задачі та відкриває широкі можливості реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні української літератури, сприяє розкриттю інтелектуально-психологічного потенціалу учнів, які долають острах помилятися та відстоювати свою думку, якісно засвоюють нові знання, поглиблюють читацьку компетентність, прагнуть стати успішними й щасливими особистостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2020. 512 с.
2. Ісаєва О.О. Про людський капітал, емоційний інтелект і роль шкільної літературної освіти. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35191/Isaieva_48-52.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.11.2023).
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.11.2023).

*Цінько Світлана Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Глухівської міської ради Сумської області,
учитель української мови і літератури
Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Глухівської міської ради Сумської області*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стрімкий розвиток медіа в сучасному світі та його значний вплив на світогляд особистості вимагає удосконалення вмінь не тільки сприймати інформацію, орієнтуватися в ній, а й аналізувати, перевіряти її на правдивість та наявність маніпуляцій.

Відтак актуальним постало питання про впровадження медіаосвіти в освітніх закладах України, що й було затверджено на законодавчому рівні,